

רוצו!

רון דהן

עוד לפני שהמבט מתעכב על הדימויים, על מלאכת הציור, על שכבות הצבע, באה הכותרת ומעוררת משהו בזיכרון התרבותי הקולקטיבי: *Run Betzer, Run* (2009-10), כותרת סדרת הציורים של ענת בצר, היא פרפראזה על "Run Forrest, run!" ("רוץ פורסט, רוץ!") – רפליקה מתוך *פורסט גאמפ* (1994), סרטו עטור הפרסים של רוברט זמקיס בכיכובו של טום הנקס. הסצנה שממנה לקוח המשפט מתרחשת בתחילת הסרט, כאשר פורסט הילד הולך עם חברתו האהובה ג'ני בדרכי העפר של מדינת הדרום אלבאמה, שמשמאלם ומימינם עצים האופייניים לאזור. פורסט, המוגבל בשכלו, נולד עם עיוות בעמוד השדרה והולך בעזרת מתקן מתכת התומך בשוקיו ובירכיו. לפתע חוזרת לפריים אבן שפוגעת בראשו. פורסט בורח, מדדה; רגליו ומפרקי ברכיו המקובעים בסד אינם מאפשרים לו לצבור תאוצה. הוא מנסה לרוץ, בעוד קבוצת הילדים שיידו בו את האבן דולקים אחריו באופניהם. ברגע זה נכנסת לפריים ג'ני וצועקת לעברו: "Run Forrest, run!".

פורסט רץ בגמלוניות כדחליל בעוד המצלמה עוקבת אחר המרדף, מתמקדת ברגליו העקומות ובילדים הסוגרים עליו, ואז, בהילוך אטי, מתרחש נס: סד המתכת נשבר, המפרקים משתחררים, ופורסט צובר תאוצה ורץ במהירות מטורפת. הוא ניצל, חופשי ומשוחרר. "מאותו יום ואילך, לכל מקום שהלכתי, בעצם רצתי" – מעיד גאמפ בקול המספר המבוגר. ואכן, פורסט רץ; כל הסרט הוא רץ – וזה המסר הגלוי: על כל דבר אפשר להתגבר! ובהרחבה: הנה לפניכם החלום האמריקאי בהתגלמותו. כל אחד יכול להצליח, גם אם הוא מוגבל בשכלו ונכה. גאמפ הוא אמריקה ואמריקה היא גאמפ. התכונות המעצבות את גאמפ הן התכונות המעצבות את האומה האמריקאית: טוב-לב, נחישות, ערכי משפחה, נאמנות, הקרבה. גם מעט התערבות אלוהית לא תזיק. אלא שלא רק פרפראזה על הרפליקה הקולנועית יש כאן. בצר מכניסה את עצמה לשם הסדרה – את השם שלה – למרות שהיא-עצמה אינה נוכחת בעבודות. בסדרה מצוירים רק "אחרים". מדוע, אם כן, שילבה את שמה בכותרת? למה היא קוראת לעצמה לרוץ? לברוח? סיבה אחת אפשרית שעולה על הדעת היא החיבור בינה לבין אותם "אחרים", כל אותם ציידים וניצודים המופיעים בציורים, בני אדם או בעלי חיים, שותפות גורל של מי שנמנית עם המחנה הזה ולא רק צופה בו מן הצד.

סיבה אפשרית נוספת קשורה לטריגר שהניע את בצר לצייר את סדרת הציורים הזאת. באוגוסט 2010 פרסמה החיילת המשוחררת עדן אברג'יל, בחשבון הפייסבוק שלה, תמונות מתקופת שירותה הצבאי. באחת מהן היא נראית לצד שני עצורים פלסטינים היושבים על הקרקע, ידיהם כפותות מאחורי גבם ופלגלית מכסה את עיניהם. אברג'יל עצמה מחייכת, כאילו מדובר בתמונה מחופשה משפחתית ולא בשיקוף של מציאות אלימה ואבסורדית. בישראל של אותם ימים, טרם ימי אלאור אזריה, הזוועה שבהעדר הבושה, במתן פומבי לבנאליות של הרוע, הותירה חותם עמוק שחדר את קרום החיים האזרחיים בישראל. בהשפעתה יצאה בצר למסע אינטרנטי ו"צדה" תמונות נוספות המשקפות את האלימות הזאת. הפוליטי היה לאישי, האישי היה לפוליטי, ושם הסדרה מתווה את התנועה הזאת בין הזהות הפרטית לבין הממד הציבורי, והאמנותי.

בין ציורי הציידים בסדרה (כולם ללא כותרת, 2010) בולטים במיוחד שלושה, שבהם נראה הצייד לצד הדוב הניצוד. אלה עבודות חריגות בנוף העבודה של בצר, שעד אז ציירה דמויות רק לעתים רחוקות, ולא מטווה קרוב. המסגור הקרוב מעיד על חתירה לאינטימיות עם מושאי הציור, אך בד-בבד ישנו פער מטריד בין ארשת פניו הזחוחה של הצייד, המציג בגאווה את שלל הצייד שלו, לבין ארשת פניו הקורבנית של הדוב. הדוב, כך נראה, עומד במוקד כל אחת מהעבודות הללו. בציור נוסף נראה הדוב לבדו, שרוע על קרש עץ אנכי המעלה על הדעת מזבח. בכל ארבעת הציורים, תנוחת הגוף והעיניים העצומות מרמזות דווקא על שינה. כך או כך, מצבו

של הדוב מכמיר-לב, מכעיס, כמעט בלתי ניתן לעיכול. איננו יודעים מה היה לפני ולא מה עתיד לקרות אחרי, איננו יודעים היכן התרחש הצייד – אך ברור שמדובר בספורט, בצייד לשמו, בתענוג שבהרג. אפשר לשער שציורי הציידים מבוססים על תצלומי האדרה עצמית שהועלו לרשתות החברתיות; אפשר להניח שהתצלומים הללו הגיעו מצפון-אמריקה, שהציידים עוסקים בצייד "חוקי" ושהתמונות גרפו תגובות מתפעלות למכביר, שהרי לפנינו נצחון האדם על הטבע, נצחון האלימות והנשק, נצחון המלאכותי על הטבעי, גדול ומרשים ככל שיהיה. כך גם בציור שבו נראה הצייד לצד שלל חוגלות, וזה של דייג שדג עסיסי מוצג בכפות ידיו להתפאר. נאפיין אותם: אלה גברים לבנים במיטב שנותיהם, מרוצים מעצמם, חובשים כובעים ועוטים בגדי סיירים. אפשר ממש לדמיין שאלה אותם נערים שרדפו אחרי פורסט גאמפ באופניהם וניסו לצוד אותו, וכעת, משבגרו, פנו לספורט הצייד, המכניס תחת כנפי התרבות את האלימות שאין לה מקום בתרבות. ובדיוק כמו בסרט, גם כאן הצופה מבקשת להחזיר את מהלך העניינים לאחור ולצעוק "Run bear, run!", אך לשווא. ההרג, הרצח, כבר התרחש.

למראה ציור אחר בסדרה, שבו נראית קבוצת נערים ובהם נער ונערה מחובקים, מתעוררת תהייה: מה טיבו של החיבוק הזה? תנוחת הגוף של השניים מרמזת שהם מנחמים זה את זה על משהו איום שחוו זה עתה. מבטה של הנערה משדר אימה צרופה, ועל פניה שכבה דקה של צבע ירוק, כמין מסכה עדינה; הם חוו אלימות, אולי אירוע ירי בבית ספר, ממין האירועים שנעשו שכחים בעשורים האחרונים בארצות-הברית, שבה הזכות לשאת נשק מעוגנת בחוקה. "Run kids, run!" – רציתי לצעוק כשראיתי את הציור הזה.

בשני ציורים נוספים נראה ולדימיר פוטין, שליט רוסיה, כשבידו רובה ציד וסביבו סבך עצים. למרבה האירוניה, ציורים אלה קטנים בהשוואה לשאר ציורי הסדרה. שליטה הבלתי מעורער של המעצמה הרוסית נראה פעם ללא חולצה, ובציור השני לגופו חולצה צבאית פתוחה בדגם הסוואה החושפת את חזהו. בצר ניכסה לעצמה את דימויי היח"צ הללו מטעמו של פוטין, המאדירים אותו בעיצומו של מסע ציד. השנה היא 2010, ופוטין מכהן בפעם השנייה כראש ממשלה לאחר שנמנע ממנו לכהן בשלישית כנשיא הפדרציה בשל מגבלות חוקתיות (שהוסרו בהמשך הדרך; ב-2012 נבחר שוב לנשיאות). הדימויים מציגים אותו כזכר אלפא לבן המטיל את חתתו על המדינה שבראשה הוא עומד ועל מדינות הסביבה.

פוטין, שהחל את הקריירה הפוליטית שלו בשירות רב-שנים כסוכן ק.ג.ב., הפיץ את הדימויים ההירואיים האלה כדי לנער מעליו את התדמית הברוקרטית ולהציג את עצמו כגבר-גבר – איש השטח והטבע הפתוח, צייד מטיל מורא. לאחר שצוירו, ציורים אלה של בצר ספחו משמעות מוספת למראה התנהלותו של דונלד טראמפ בראש המעצמה החזקה בעולם. בלי להתעכב על הספקולציות בנוגע לקשרים החשאיים בין שני האישים, ועל אף השוני הרב ביניהם, לפנינו שניים שהם אחד, שליט כוחני הנוקט אותן שיטות פעולה: הפחדה, אלימות, שימוש ציני בתקשורת, פיזור שקרים ודיסאינפורמציה, שנאת זרים ודריסת כל ערך הומניסטי. הציורים מספרים על אלימות שנעשתה שגורה, לגיטימית, גלויה, בראש חוצות. טראמפ לא הסתיר מעולם את שאיפתו להצטייר כגבר כוחני, אלים ודורסני; נהפוך הוא: התדמית הזאת היא שהביאה לו את הניצחון.

זהו אולי סיפורה של הסדרה *Run Betzer, Run*, המציגה מבט מפוכח, נבואי במידה, על מופעי אלימות בחברה העכשווית. יש בה אלימות, חיים ומוות; יש בה גם יער אדום (מדם?), ציידים וקורבנות, טבע ותרבות רעה. בדיעבד היא מציעה קריאה אחרת, נאיבית פחות, של הסרט המאזכר בכותרתה. בצפייה נוספת בפורסט גאמפ לאור המציאות הפוליטית בארצות-הברית של היום, נגלה המסר הגלוי על נצחון היחיד, על כוחו של האינדיווידואל ההומני השואף אלי טוב, כשכבה דקה ואופטימית המכסה אך בקושי על מנגנוני האלימות המושרשים בחברה האמריקאית: על האכזריות המשפחתית, המניפולציה הפוליטית, הגזענות; על האלימות שבבסיס המערכת הכלכלית והפוליטית ובבסיס שלטונו של האדם הלבן. במצב הנוכחי המסויט, שהאלימות נעשתה בו שגורה בנאלית, האפשרות היחידה שנותרה לנו היא לרוץ – וכמה שיותר מהר.

ברוב ציורי הסדרה, התנועה בין הפוליטי לפרטי מתקיימת במרחב גנרי רחוק מכאן, של מעצמות עולמיות, שדות ציד אינסופיים ושליטים שבידם עוצמה בלתי מוגבלת. אבל בציור אחד עוטה הדהוד המשמעויות הזה ממד מקומי מאוד. גבר חובש כאפייה הולך לו בניחותא, ועץ הממוקם במישור הקדמי של התמונה מסתיר את צדודיתו, כביכול חוצה את גופו לשניים. המחווה הגרפית החותכת הזאת מסמנת את דמות הערבי כמכחש הקונקרטי. אנחנו צופים בו ממרחק סביר, והוא, שאינו מבחין בנו, ממשיך בשלו. העץ במישור הקדמי מסתיר-מגונן, הכוונת מאופסת, הנצרה פתוחה. מה שקורה שם הוא בעצם מה שקורה כאן. אלא שכאן איש לא יקפוץ ויצעק לו "רוץ!"

בסדרה *Run Betzer, Run*, בצר מתבוננת ב"שם" אבל חושבת "כאן", כאילו רצתה לצעוק ולברוח ובכל זאת היא נשארת כאן, נשארת ומציירת. המתח הזה עומד ביסוד הנימה החתרנית של הסדרה, שמבקשת מצופיה, במגוון של אמצעים ציוריים, להתרחק ובה-בעת להתקרב, לבחון את מיקומם הפוליטי, המקומי והעולמי, לשאול שאלות מוסריות וערכיות, להישיר מבט אל אמת מוסתרת. זוהי אמנות פוליטית במלוא מובן המלה: אמנות מורכבת, בוטה ומסתורית בעת ובעונה אחת, יפה ואימה.